

<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a paper published in *Kungl Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift*.

Citation for the original published paper (version of record):

Deverell, E. (2012)

Statsvetenskap med inriktning krishantering: Hur kan vi utbilda i det vid FHS?

Kungl Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift, (4): 109-119

Access to the published version may require subscription.

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:fhs:diva-3187>

Statsvetenskap med inriktning krishantering

Hur kan vi utbilda i det vid FHS?

av Edward Deverell

DEN STATSVETENSKAPLIGA forskningen och utbildningen vid Försvarshögskolan (FHS) utmärker sig från statsvetenskap vid andra lärosäten genom sin särskilda inriktning på säkerhetspolitik och krishantering. Kurser med denna inriktning har genomförts vid FHS sedan 2000 och kommer att utgöra huvuddelen av innehållet i det civila utbildningsprogram som ska inledas hösten 2013.¹ Medan säkerhetspolitik traditionellt sett har varit ett ämnesområde inom statsvetenskapen som har fått relativt stor uppmärksamhet även vid andra universitet och högskolor, är krishantering en yngre och mer otydligt definierad underdisciplin. Denna otydlighet ger upphov till syftet med föreliggande artikel.

Först diskuteras den till synes enkla frågan vad statsvetenskap med inriktning krishantering egentligen är. Sedan förs utifrån pedagogisk litteratur en diskussion som utmynnar i ett antal konkreta förslag på hur vi kan gå tillväga för att utbilda studenter inom kunskapsfältet.

Krishanteringsforskning inom ramen för statsvetenskap

Det finns idag ett växande forskningsfält som behandlar krishantering. Fältet utgörs av forskare från discipliner som statsvetenskap, psykologi och ledarskap och management. Likt många andra tvärvetenskapliga fält är detta fält omtvistat.² Exempelvis menar Lalonde (2007) att krishanteringsforskare har analyserat många fallstudier, men att de inte har lyckats sammanföra slutsatserna till teoribyggen som praktiker kan dra nytta av.³ Mitroff et al (2004) menar, å sin sida, att krishanteringslitteraturen ännu inte har utvecklat lämpliga ramverk för att studera kriser.⁴

Vad beror då kritiken på? En förklaring kan vara att det empiriska intresset skiljer sig åt mellan olika krishanteringsforskare. Krishanteringsforskare undersöker händelser och processer vitt skilda när det gäller såväl omfattning som konsekvenser. Till de händelser som teorierna byggs på kan nämnas storskaliga industriella olyckor som fabriksexplosioner, fartygs- och flygplanshaverier, terrordåd samt naturkatastrofer som jordbävningar, flodvågor, översvämningar och orkaner, men även mindre omfattande händelser som elavbrott, företagskriser, produktåterkallningar och trovärdighetskriser.⁵ Variationen i vilken typ av händelse som analyseras tycks leda forskare till att anta olika uppfattningar om de grundläggande redskap som krävs för kunskapsbyggande så som definitioner, teorier, modeller och analyscheman.⁶

Även om de olika disciplinerna som bidrar till det tvärvetenskapliga fältet var för sig främst använder sig av sina egna metodologier, kan tvärvetenskapen vara en tillgång för att hitta innovativa metoder och nya empiriska fallstudier. Tvärvetenskapen kan dock också vara en begränsning när det gäller att skapa generiska definitioner, modeller och teorier. Detta ger upphov till en värdekonflikt. Ska å ena sidan ämnesutveckling utföras inom ramen för särskilda ämnesområden med ett intresse i krishanteringstudier för maximal stringens, eller ska utveckling ske med ett ”bredare engagemang över ämnesgränser och över nationsgränser”, vilket enligt Bjereld m fl (2009) krävs för god vetenskap?⁷

Kunskapsutvecklingen inom den enskilda disciplinen statsvetenskap med inriktning krishantering är inte heller den särskilt tydlig. Statsvetenskap består av flera olika ämnesområden. Vad som ingår i ämnesområden som till exempel politisk teori, internationell politik, förvaltningspolitik eller jämförande politik är relativt väl beskrivet i läroböcker och handböcker inom respektive område. Krishantering inom ramen för statsvetenskap är dock inte ett ämne i sig och kanske inte heller ett ämnesområde, utan snarare ett forskningsfält eller kunskapsområde inom ett eller flera ämnesområden.

Statsvetenskap med inriktning krishantering är ett relativt ungt forskningsfält.⁸ Detta medför att det inte finns ett entydigt svar som delas av en internationell och nationell kader av lärare och forskare om vad som ingår i fältet. Det finns en risk att denna otydlighet kan leda till missuppfattningar och felaktiga förväntningar bland studenter. I jämförelse med kurser vid andra lärosäten tycks det därmed som att strukturerade och genomarbetade kursplaner och kursbeskrivningar blir än mer nödvändigt på FHS kurser i statsvetenskap med inriktning mot krishantering.

Forskningsfältet och undervisningen vid FHS

För att komma fram till vad statsvetenskap **med** inriktning krishantering är idag, är det lämpligt att ta en titt i backspegeln och återknyta till tiden för fältets uppkomst vid FHS. Inledningsvis utvecklades krishanteringsforskningen vid FHS utifrån ett forskningsintresse som delades av statsvetarna Bengt Sundelius, Eric Stern och Fredrik Bynander. Denna trio, som vid tiden bedrev sin forskning om krishantering vid Utrikespolitiska institutet, intresserade sig för internationella relationer, politisk psykologi, och exekutivt beslutsfattande i framförallt utrikespolitiska kriser. I boken *Krishantering på svenska: teori och praktik* lade de ramarna för den nya inriktningen med ena benet i empiriska krisfall färgade av det breddade säkerhetsbegreppet, och det andra benet i institutionell teoribildning. Boken ämnade ”undersöka och illustrera de faktorer som styr ställningstaganden och påverkar beslutsfattande i stressfyllda och överraskande situationer med betydelse för samhällets funktioner”.⁹ Författarna använde sig av en försvars- och säkerhetspolitisk kris – grundstötningen av den sovjetiska ubåten U137 i Karlskronas skärgård 1981; en miljökatastrof – Tjernobylyckan 1986; samt en ekonomisk kris – valutakrisen 1992. I jakten på gemensamma mönster kartlades först kriserna. Sedan analyserades de med utgångspunkt i individens begränsningar när det gäller att fatta beslut under stress, i små grupper och i en organisatorisk kontext.¹⁰

I Sundelius, Stern och Bynanders analys föreslogs dessutom tio ”analytiskt centrala aspekter” för nationell krishantering.¹¹ Dessa teman kom att utgöra ett smörgåsbord av teoretiska perspektiv och forskningsinriktningar för de analytiker som sedan anslöt sig till Sundelius och Sterns nyetablerade forskningsprogram CM Europe. 2000 inrättades en professur i statsvetenskap med inriktning krishantering och internationell samverkan vid FHS. Professuren tillsattes av Bengt Sundelius. Vidare kom projektet CM Europe att utgöra grundstommen för Nationellt centrum för krishanteringsstudier (CRISMART) som etablerades vid FHS 2000 med Sundelius som chef.

I början av 2000-talet inleddes undervisning på FHS i statsvetenskap med inriktning krishantering och internationell samverkan via fristående kurser.¹² Kurserna genomfördes i samarbete med Uppsala universitet som examinerande lärosäte 2000–2007.¹³ Under dessa år tillkom nya doktorander och analytiker till forskningsprogrammet CM Europe, där uppemot etthundra nationella och internationella krisfall dokumenterades och analyserades. I samarbete

med framförallt krishanteringsforskare i Nederländerna och USA utvecklades utifrån dessa krishanteringsfall ett ramverk för de utmaningar som ledare tenderar att stå inför under krishanteringsprocessen. Ramverket presenterades 2005 i boken *The Politics of Crisis Management*.¹⁴ Boken har sedan dess utgjort en central kunskapsbas för kurserna i statsvetenskap med inriktning krishantering vid FHS. Utmaningarna som Boin et al (2005) fördjupade sig i är problemformulering, beslutsfattande, meningsskapande kommunikation, avslut och ansvarsutkrävande, samt lärande och reform.

Idag är det drygt femton år sedan *Krishantering på svenska* publicerades som en första lärobok i statsvetenskap med inriktning krishantering. Tolv år har gått sedan kurser inom fältet inleddes vid FHS. Sju år har passerat sedan studenter fick i uppgift att lära sig om *The Politics of Crisis Management*. Numera finns flera program i krishantering vid ledande svenska universitet. Som exempel kan nämnas Lund universitets civilingenjörsutbildning i riskhantering, Umeå universitets program i krishantering och fredsbyggande och risk- och krishanteringsprogrammet vid Mittuniversitetet. Samtidigt har krishantering i den nationella praktiska sfären utvecklats från särskilda rutiner och strukturer som ett fåtal höga politiker och tjänstemän tog till högst någon gång per år då det hettade till ordentligt, till en färdighet som är nödvändig för politiker och praktiker på alla nivåer inom den offentliga förvaltningen. Ett talande exempel på denna utveckling är den dygnetrunkaktivitet som sedan 2008 bedrivs vid Kansliet för krishantering i Statsrådsberedningen.

Var befinner sig fältet idag?

Utifrån beskrivningen ovan kan vi utläsa att grunden till FHS' kurser i statsvetenskap med inriktning krishantering utgörs av de perspektiv som togs fram av Sundelius, Stern och Bynander när de lade de första byggstenarna för att etablera det nya forskningsfältet. Tydliga och väl avgränsade ämnesdefinitioner är dock inte alltid lätta att finna för utomstående. Det sätt på vilket ämnesutvecklingen fortskrider på FHS tycks dessutom ha ändrat karaktär från relativt "toppstyrt" till mer "demokratiskt" i takt med att fler lärare disputerar och att lärarkollegiet utökas.

Idag har forskningsfältet statsvetenskap med inriktning krishantering utvecklats från ett fokus på kriser som ett extremt inslag i internationella relationer till att även ta sig an frågor rörande samhällssäkerhet och mer vardaglig politik och offentlig förvaltning i relation till kriser. En central fråga är exempelvis vilken roll krisen spelar i policyförändringsarbetet. På ett övergripande plan intresserar sig traditionell statsvetenskap för studiet av politik, vilket i sin tur kan beskrivas som den process genom vilken grupper fattar kollektiva beslut.¹⁵ Medan traditionell statsvetenskap inriktar sig på den vardagliga verksamhetens politik, det vill säga pågående och kollektiva processer och löpande beslut som sker i våra institutioner till vardags, intresserar sig statsvetenskap med inriktning krishantering framför allt för politiken och besluten i relation till extraordinära händelser, kriser, katastrofer och konflikter.

Enligt inrättandedokumentet till det nya kandidatprogrammet vid FHS ska utbildning i statsvetenskap med inriktning krishantering (och säkerhetspolitik) vid FHS skapa "förutsättningar för politisk och administrativ hantering av påfrestningar, hot, risker och sårbarheter på samhället som hotar säkerheten och grundläggande samhällsvärden".¹⁶ Frågor som kurserna ska fördjupa sig i är bland annat: Hur påverkas politiken av krisen? Hur påverkar krisen beslutsfattare och institutioner? Hur påverkas allmänhetens förtroende av krisen och

krishantering? Hur lär sig våra politiker, institutioner och samhället i stort av kriser? Hur skapar vi säkra strukturer i syfte att förebygga kriser?

På FHS' kurser i statsvetenskap med inriktning krishantering är den politiskt administrativa krishantering i fokus. Det handlar om hur kritiska händelser utmed hela hotskalan hanteras från lokal kommunal nivå, till regional, central nationell och internationell nivå. Forskningen betonar den politiska och institutionella sidan av krishantering. Institutionella kriser utmanar regeringars handlingsutrymmen och legitimitet.¹⁷ Av centralt intresse är de kriser som utmanar beslutsfattare på olika nivåer i skalan och som delvis eller helt och hållet "eskalerar" till den nationella nivån. Det bör med andra ord finnas en politiskt och institutionell enhet på vars bord hanteringen av krisen hamnar. Här är definitionen av krisen som fenomen drivande.

Det är rimligt att anta att de flesta lärare som undervisar på de aktuella kurserna uppfattar en kris som "a serious threat to the basic structures or the fundamental values and norms of a social system which – under time pressure and highly uncertain circumstances – necessitates making crucial decisions".¹⁸ Det sociala systemet kan exempelvis vara en myndighet, en kommun, en regering eller en stat. Definitionen betonar den kollektiva uppfattningen av hot, tidspress, osäkerhet och det upplevda behovet att fatta snabba beslut bland medlemmarna i den beslutsenhet vars agerande analyseras. Krishanteringsforskare som använder sig av denna definition tenderar att fatta intresse för de utmaningarna som individer, grupper, organisationer och samhällen ställs inför under kriser. Denna definition har med små justeringar varit betydande för de flesta fallstudier som har genomförts inom ramen för CRISMART:s forskningsprogram CM Europe.¹⁹

Utifrån definitionen ovan framstår med önskvärd tydlighet att statsvetenskap med inriktning krishantering handlar om konsten att fatta snabba, effektiva och legitima beslut i ett sammanhang präglad av tidspress, osäkerhet och värden som står på spel.²⁰ För att denna konst ska kunna knytas till statsvetenskap måste den dock utföras i en förvaltningspolitisk kontext och kopplas till teoretisk och/eller praktisk politik och förvaltning. Krisen som analyseras bör med andra ord relateras till det vetenskapliga studiet av samhällets organisation och styrelse.

Fyra analysnivåer är här av särskild betydelse: 1) individen och dess begränsningar när det gäller att ta till sig och bearbeta information; 2) gruppen och de gruppdynamiska processer som påverkar utformningen av kritiska beslut; 3) organisationen som skapar såväl möjligheter som begränsningar för krisbeslutsfattare (hit räknas även centrala analysnivåer i traditionell statsvetenskap som regeringen och staten); och 4) systemnivån, dvs. den bredare samhälleliga, nationella eller internationella kontext i vilken kriser inträffar och påverkas av. Den empiriska händelsen, dvs. krisen, är av centralt intresse. Fokus i analysen bör dock läggas på den egentliga hanteringen, dvs. den managementprocess som drivs av medlemmar av organisationer och myndigheter genom deras konsekvensskapande beslut.²¹

Att utbilda studenter i statsvetenskap med inriktning krishantering

Hittills har denna artikel fokuserat på hur forskningen och undervisningen inom statsvetenskap med inriktning krishantering har utvecklats vid FHS. I följande stycken diskuteras, med stöd i aktuell pedagogisk forskning, hur studenter ska kunna utbildas inom kunskapsfältet.

Diskussionen sorteras med hjälp av ett par grundläggande förhållningssätt och didaktiska metoder som är särskilt lämpade för utbildning i statsvetenskap med inriktning krishantering. På

ett övergripande plan handlar det om att som lärare hitta en fungerande balans mellan kunskapsmål (kunskap och förståelse av områdets vetenskapliga grund och metoder), färdighetsmål (färdighet och förmåga att redogöra för och kritiskt tolka relevant data), och värderingsmål (värderingsförmåga och förhållningssätt för att hantera etiska frågeställningar inom området). Dessa mål, som framhålls i högskoleförordningens examensordning, kan i sin tur kokas ned till en distinktion mellan att lära ut, å ena sidan generiska vetenskapliga och kritiska förhållningssätt, och å andra sidan, praktiska förmågor och färdigheter för arbetslivet.

Ett vetenskapligt förhållningssätt

Att lärare ska göra sitt yttersta för att odla ett vetenskapligt förhållningssätt hos sina studenter är närmast en självklarhet. Det är en av lärarens huvuduppgifter att skapa intresse för sitt ämnesområde och att motivera studenterna till ett kritiskt, kreativt och vetenskapligt tankesätt.²² Att lyfta fram ett vetenskapligt förhållningssätt är även ett utmärkt sätt att uppnå en god nivå av forskningsanknytning i undervisningen.²³ Forskningsanknytning framhålls ofta som betydande för undervisningens kvalitet.²⁴ Enligt Gustafsson m fl (2010) finns det en kvalitetsaspekt i undervisning som ”handlar om att lärare skall vara inlästa på sitt ämne så att ämnets komplexitet kan framträda. Undervisningen ska spegla de senaste kända rönen”.²⁵ En intressant fråga är då var vi hittar dessa rön.

Krishanteringsforskningen har sina egna tidskrifter som *Journal of Contingencies and Crisis Management*, *Journal of Homeland Security and Emergency Management*, *Risk, Hazard & Crisis in Public Policy* och *Risk Management*. Nya rön publiceras även i mer traditionella statsvetenskapliga och förvaltningspolitiska tidskrifter som exempelvis *Public Administration*, *Government and Opposition*, *Political Psychology* och *Policy Studies Journal*. De senaste rönen blir dock som mest intressanta när de diskuteras i relation till ämnesområdets kunskapsbas. Det är med andra ord av stor vikt att erbjuda studenterna de stora debatterna inom fältet och de så kallade klassiska texterna. Som Bjereld m fl skriver: ”kreativitet åstadkommer man genom att på nya sätt samtala med tidigare forskning och därvid skapa en grund för att diskutera, klassificera, beskriva eller förklara det oväntade”.²⁶

Klassiska texter och debatter inom fältet hittar vi i åtminstone fyra ämnesområden – internationella relationer, katastrofforskning, (kognitiv) politisk psykologi samt organisationsteori.²⁷ Genom åren har seniora krishanteringsforskare vid FHS med hjälp av litteratur från dessa ämnesområden, och ett stort antal empiriska fallstudier av svenska och internationella krisfall, utarbetat grundläggande kurslitteratur för de aktuella kurserna vid FHS. Dessa rön utgör fortfarande centrala kunskapskällor för fältet och för utbildningen.

Alternativ pedagogik

Det är rimligt att anta att studenter på FHS' civila kurser, liksom studenter vid andra högskolor och universitet i Sverige, blir mer och mer heterogena.²⁸ Exempelvis kommer allt fler studenter från studieovana miljöer, och de har skiftande förkunskaper.²⁹ Detta betyder att förmedlingspedagogik grundad på envägskommunikation där lärare överför kunskap till studenter måste kompletteras med annan interaktiv och mer dynamisk form av undervisning som sätter studenterna och deras lärande i centrum.³⁰

Att träna studenter i förmågan till kritisk reflektion är en huvuduppgift. Lärarens främsta uppgift i jakten på kritisk reflektion är enligt Wilhelmson (2004) att skapa en god utbildningsmiljö där studenter kan vara öppna för olikhet och öva upp sin förmåga till lyssnande och argumentation.³¹ Mer specifikt innebär det att lärarens roll utvecklas till att vara ”en handledare för de studerandes självstyrda lärande [genom att] erbjuda tillfällen för dialog, kritisk reflektion, problemformulering och problemlösning.”³² Seminarieformatet är väl lämpat för denna form av transformativt lärande. Seminarieundervisningen är ett sätt att med relativt små medel nå ett kollektivt lärande. Lärande genereras framförallt i dialogen mellan studenter och lärare, men även i dialogen mellan studenterna själva. Case-undervisning och scenarioövningar är exempel på andra alternativa sätt att undervisa som redan nu används på kurserna, men som borde kunna användas mer framöver. Dessa metoder diskuteras mer utförligt nedan.

Att alternativ pedagogik är av godo, särskilt inom ett relativt praktiskt och normativt präglad fält som statsvetenskap med inriktning krishantering, betyder inte att mer enkelriktade föreläsningar bör förkastas helt och hållet. En nyckel till framgång ligger i att hitta en fungerande mix av undervisningsmetoder som är tilltalande för såväl studenter som lärare, och som väcker **de** inblandades motivation och kreativitet. Att lyssna på vältaliga lärare och duktiga forskare **är** en lärande erfarenhet, inte minst för nya studenter. Det är dessutom ett effektivt sätt att med relativt små medel nå ut till många studenter.

Koppling till praktiken

Krishantering är en färdighet som är nödvändig för politiker och praktiker på alla nivåer inom den offentliga förvaltningen. Därför bör forskningsfältet krishantering sträva efter att bidra till utvecklingen av bättre praktiker. Samtidigt är undervisningen på FHS i statsvetenskap med inriktning krishantering till övervägande del teoretisk. Detta medför att kopplingen mellan teori och praktik måste betonas för bästa resultat. Studenter måste få ta del av verkliga problem och de bör erbjudas möjligheten att lösa problem på ett sätt som liknar problemlösning i den verkliga världen. Att arbeta med verkliga problem under realistiska former är ett bra sätt att förbereda studenter för arbetslivet. Grupparbeten med aktivt lärande baserat på samverkan och informations- och kunskapsdelning där studenterna lär sig diskutera och pröva sina argument, är i detta sammanhang en passande metod.³³ Ett annat arbetssätt som lämpar sig väl för detta syfte är att sammanställa kortare PM under viss tidspress.

Scenarioövningar är en annan metod som kan erbjuda studenter kopplingar till verkliga problem och som dessutom relaterar till arbetssätt som liknar dem som utförs i arbetslivet. Scenarioövningar används redan idag på FHS' utbildningar i statsvetenskap, men borde kunna användas mer. Det viktigaste när det gäller den här typen av övningar på akademiska program är dock att övningarna tydligt kopplas till de avvägningar, dilemman, och argument som framträder ur kursernas teoretiska litteratur. Vidare måste aktiviteter där tidspress är en parameter att förhålla sig till, kompletteras med undervisning i seminarieform där lärmiljön erbjuder gott om tid för bearbetning av fakta och teoretisk kunskap samt reflektion.³⁴

Harvardcase-metodik

Harvardcase-undervisning är en interaktiv lärometod som har en tydlig förankring i verkliga problem. Det är en seminarieform som utvecklades vid Harvard omkring 1870, när studerande själva fick göra analyser utifrån verkliga rättsfall.³⁵ Ett harvardcase utgår från ett verkligt fall, en

berättelse, som gemensamt diskuteras så att ny förståelse konstrueras.³⁶ Fallet är ofta skrivet utifrån en beslutsfattarens perspektiv, och det fokuserar på ett beslutsdilemma eller ett problem som ska lösas. Caseundervisning erbjuder studenter en möjlighet att föreställa sig beslutsfattarens roll och att ta del av situationer som påminner om sådana som de kan komma att ställas inför i sina framtida yrkesliv. Caseundervisning kan användas för flera syften som rimligtvis borde behöva utvecklas för framtida krisbeslutsfattare. Som exempel kan nämnas att koppla samman teori och praktik, förbättra förmågan att fatta beslut, träna kritiskt tänkande och reflektion, illustrera hur komplex verkligheten kan vara, och förbättra förmågan till presentationsförmåga och förhandlingsspel.³⁷

En fördel med harvardcase-metodiken är att den hjälper lärare och studenter att koppla teori och abstrakta begrepp till praktik. Även om merparten av undervisningen i statsvetenskap **med** inriktning krishantering är teoretiskt driven, är det viktigt att hitta empiriska kopplingar i syfte att göra teorierna mer tilltalande, begripliga och praktiskt nyttiga för studenterna.

Underlätta för anställningsbarhet

I takt med att Bologna-processen allt mer genomsyrar det svenska systemet för högre utbildning, har begreppet anställningsbarhet blivit ett viktigt mål för universitets- och högskoleutbildning.³⁸ Elmgren och Henriksson (2010:213) menar till och med att anställningsbarheten bör vara integrerad i alla delar av utbildningen.³⁹ Bjereld m fl (2009) varnar dock för att allt för stor anpassning till arbetsmarknadens krav kan äventyra universitetens och forskningens frihet.⁴⁰ Enligt min mening borde inte förberedelser för arbetslivet betyda att den traditionella akademiska förmågan till vetenskapligt förhållningssätt och kritisk granskning prioriteras ned. Den utbildning vi erbjuder studenterna ger bredare färdigheter som de kan använda var och när de vill i sitt yrkesliv. Det handlar om färdigheter som till exempel att odla ett kritiskt, kreativt och vetenskapligt tankesätt samt att skriva och argumentera på ett logiskt och systematiskt sätt. Färdigheter som dessa är nödvändiga för att fostra framtidens reflekterande praktiker, vilka i sin tur är en förutsättning för att kunna utveckla bättre praktiker och arbetssätt i våra myndigheter.

Förutom dessa generiska akademiska färdigheter, finns det flera exempel på specifika metoder som kan användas för att förbereda studenter för arbetslivet. Kursansvariga kan ta in externa föreläsare och praktiker från yrkeslivet. Deltagande i projektarbete kan förbereda studenter för arbetslivet bland annat genom att vässa deras problemlösningsförmåga.⁴¹ Ett annat sätt att göra studenter mer attraktiva på en framtida arbetsmarknad är att träna studenterna i muntlig framställning där retorik, det vill säga konsten att övertyga genom argumentation baserad på kritisk granskning, är en faktor.⁴² Detta kan ske exempelvis genom projektredovisningar där arbetet genomförs i grupper. Del av examinering kan med fördel utföras genom att studenter redovisar och presenterar sina argument och kritiska reflektioner muntligt, vilket traditionellt sett har varit eftersatt i det svenska systemet för högre utbildning.⁴³

Praktik inom ramen för akademiska kurser är ytterligare en metod som kan ge resultat när det gäller att slussa ut studenter i arbetslivet. Metoden utnyttjas redan på FHS' civila kurser. En fördel med praktik är att den kan vara ett hjälpmedel för lärare att arbeta strukturerat för ökad anställningsbarhet. Diskussioner om praktik och praktikplatser i lärarkollegiet torde **dessutom** ge lärarna en bild av var studenternas framtida yrkesroller kan komma att finnas.

Med avseende på de studenter som går igenom kurserna i statsvetenskap med inriktning krishantering på FHS torde de efter ett par år befinna sig inom förvaltningen på framförallt central nivå vid myndigheter med en särskild roll inom det svenska krishanteringssystemet.⁴⁴ Som exempel på sådana arbetsplatser kan nämnas Regeringskansliet, MSB, Försvarsmakten, eller Rikspolisstyrelsen. Andra tänkbara arbetsgivare är kommuner, näringslivet, icke-statliga organisationer och internationella organisationer som EU, FN och NATO.⁴⁵ Slutligen finns det skäl att anta att forskning på universitet i Sverige eller utomlands kan locka en del av studenterna.

Avslutande diskussion

Denna artikel har diskuterat vad statsvetenskap med inriktning krishantering är och presenterat ett par tillvägagångssätt för att på bästa sätt utbilda studenter inom fältet. Utifrån diskussionen kan vi dra slutsatsen att statsvetenskap med inriktning krishantering handlar om politiskt och administrativt beslutsfattande under de särskilda förhållanden som kriterierna tidspress, osäkerhet och värden satta på spel skapar. Beslutsfattandet som är i fokus här behöver utföras i ett förvaltningspolitiskt sammanhang där individen, gruppen, organisationen eller det politiska (nationella eller internationella) systemet utgör analysnivåer.

Beträffande frågan om möjliga och lämpliga metoder för att utbilda studenter i statsvetenskap med inriktning krishantering, framhålls vikten av att lärare skapar en jämvikt mellan det vetenskapliga och kritiska förhållningssättet och praktiska färdigheter som förbereder studenterna för kommande arbetsliv. Lärare behöver sporra studenterna till att anta en vetenskaplig, kritisk och kreativ attityd till texter och omgivningen genom att fördjupa sig i de stora debatterna inom fältet och de så kallade klassiska texterna tillsammans med nya rön. Ett framgångsrecept för att öka studenternas lärande är vidare att komplettera förmedlingspedagogik med interaktiv och mer dynamisk form av undervisning som grupparbeten, muntlig framställning, harvardcase och scenarioövningar. Dessa metoder påminner studenterna om problemlösning i arbetslivet genom att deras lärande kan kopplas till en praktisk verklighet. Detta bör underlätta för studenternas framtida anställningsbarhet.

Att studera kriser och hur de hanteras bör leda till ökad förståelse av krishanteringsprocessen, hur vi kan planera för kriser, agera under kriser, och hur vi kan lära av våra krishanteringserfarenheter. Nyckeln till denna förståelse är god undervisning som kan ta sig uttryck i ett flertal metoder. Som statsvetaren vid Stockholms universitet Alexa Robertson påpekar: ”God undervisning innebär att studenter lämnar mitt klassrum med fler frågor än de kom in med – men med idéer om hur de skall kunna besvara dessa frågor”.⁴⁶ Ett kvitto på god undervisning är att lärare kan förmå studenter, det vill säga framtidens krishanterare, att anamma ett kritiskt, vetenskapligt, kreativt och självständigt förhållningssätt till förvaltningspolitisk krishantering såväl som till bredare förändringar i deras omvärld. För även om de statsvetenskapliga utbildningarna vid FHS är teoretiska utbildningar, kommer våra studenters inlärd kunskap att få framtida praktiska genomslag.

Författaren är lärare och forskare vid CRISMART, Nationellt centrum för krishanteringsstudier, på Försvarshögskolan

---

Noter

- ¹”Förslag om inrättande av utbildningsprogram vid Försvarshögskolan: Kandidatprogrammet i krishantering och säkerhet, som leder till Kandidatexamen i Statsvetenskap”, FHS ISSL, Stockholm 2012.
- ² Boin, Arjen: ”Lessons from Crisis Research”, *International Studies Review*, nr 1 2004, s 165-194.
- ³ Lalonde, Carole ”The Potential Contribution of the Field of Organizational Development to Crisis Management”, *Journal of Contingencies and Crisis Management*, nr 2 2007, s 95-104.
- ⁴ Mitroff, Ian I; Alpaslan, Murat C och Green, Sandy E: ”Crises as Ill-Structured Messes”, *International Studies Review*, nr 1 2004, s 165-194, s 175.
- ⁵ Seeger, Matthew W; Sellnow, Timothy L och Ulmer, Robert R: *Communication and Organizational Crisis*, Praeger, Westport 2003.
- ⁶ Se Bjereld, Ulf; Demker, Marie och Hinnfors, Jonas: *Varför vetenskap?* Studentlitteratur, Lund 2009, s 76; Ostrom, Elinore: ”An Assessment of the Institutional Analysis and Development Framework” i Sabatier, Paul A (red): *Theories of the Policy Process*, Westview press (s 21-64), Boulder 2007, s 25-27.
- ⁷ Op cit, Bjereld et al, se not 6, s 122.
- ⁸ Deverell, Edward: *Crisis-induced learning in public sector organizations*, CRISMART, Stockholm 2010.
- ⁹ Sundelius, Bengt; Stern, Eric och Bynander, Fredrik: *Krishantering på svenska: teori och praktik*, Nerenius och Santérus Förlag, Stockholm 1997, s 10.
- ¹⁰ Ibid, s 31ff.
- ¹¹ Ibid, s 138-139. De tio aspekterna som behandlas i boken är beslutsenheter, probleminramning, politiskt samförstånd, organisatoriskt profilsökande/revirbevakande konkurrens, ledarskap, informationshantering, förhandlingsspel, multilateralisering, inläring, sekvenskedjor och samtidighetslänkar.
- ¹² Op cit, FHS ISSL, se not 1.
- ¹³ Ibid, Examineringen har sedan dess genomförts av FHS.
- ¹⁴ Boin, Arjen; ‘t Hart, Paul; Stern, Eric och Sundelius, Bengt: *The Politics of Crisis Management: Public Leadership under Pressure*, Cambridge University Press, Cambridge 2005.
- ¹⁵ Hague, Rod; Harrop, Martin och Breslin, Shaun: *Comparative Government and Politics*, MacMillan, London 1993, s 3.
- ¹⁶ Op cit, FHS ISSL, se not 1, s 2.
- ¹⁷ Op cit, Boin et al, se not 14; Boin, Arjen R och ‘t Hart, Paul: ”Institutional Crises and Reforms in Policy Sectors” i Wagenaar, Hendrik C (red): *Government Institutions: Effects, Changes and Normative Foundations*, Kluwer Academic Publishers, Boston 2000, s 9-31.
- ¹⁸ Rosenthal, Uriel; ‘t Hart, Paul och Charles, Michael T: ”The World of Crises and Crisis Management” i Rosenthal, Uriel; Charles, Michael T och ‘t Hart, Paul (red): *Coping with Crises: The Management of Disasters, Riots and Terrorism* (s 3-33), Charles C Thomas, Springfield 1989, s 10.
- ¹⁹ Se Stern, Eric och Sundelius, Bengt: ”Crisis Management Europe: An Integrated Regional Research and Training Program”, *International Studies Perspectives*, nr 3 2002, s 71-88.
- ²⁰ Op cit, Sundelius et al, se not 9.
- ²¹ Op cit, Deverell, Edward, se not 8.
- ²² Ramsden, Paul: *Learning to teach in higher education*, Routledge Falmer, London och New York 2009; Op cit, Bjereld et al, se not 6.
- ²³ Elmgren, Maja och Henriksson, Ann-Sofie: *Universitetspedagogik*, Norstedts, Stockholm 2010, s 211.
- ²⁴ Ibid.
- ²⁵ Gustafsson, Christina; Fransson, Göran; Morberg, Åsa och Nordqvist, Ingrid: *Att arbeta i högskolan: Utmaningar och möjligheter*, Studentlitteratur, Lund 2010, s 77.
- ²⁶ Op cit, Bjereld et al, se not 6, s 17.
- ²⁷ Deverell, Edward: ”Investigating the roots of crisis management studies: Outlining the boundaries of a scholarly field”, *Journal of Homeland Security and Emergency Management*, nr 1, 2012.
- ²⁸ Op cit, Gustafson et al, se not 25; Op cit, Ramsden, Paul, se not 22.
- ²⁹ Op cit, Elmgren och Henriksson, se not 23.

-
- ³⁰ Granberg, Otto *Lära eller läras: Om kompetens och utbildningsplanering i arbetslivet*. Lund: Studentlitteratur, 2009, s 39.
- ³¹ Wilhelmson, Lena "Transformativt lärande: en teori som tar ställning". I Agnieszka Bron & Lena Wilhelmson (red) *Lärprocesser i högre utbildning* (s. 59-71). Stockholm: Liber, s 70.
- ³² Ibid.
- ³³ Chiriac, Eva Hammar "Forskning om grupparbete". I Eva Hammar Chiriac & Anders Hempel (red) *Handbok för grupparbete: att skapa fungerande grupparbeten i undervisning* (s. 23-49). Lund: Studentlitteratur, 2008, s 26.
- ³⁴ jfr Illeris, Knud *Lärande*. Lund: Studentlitteratur, 2007, s 88.
- ³⁵ Nordquist, Jonas & Eriksson, Björn E. "Att undervisa med case". I Agnieszka Bron & Lena Wilhelmson (red) *Lärprocesser i högre utbildning* (s. 172-191). Stockholm: Liber, s 176.
- ³⁶ Ibid, s 179.
- ³⁷ Ibid, s 173-174.
- ³⁸ Op cit, Bjereld et al, se not 6, s 136.
- ³⁹ Op cit, Elmgren & Henriksson, se not 23, s 213.
- ⁴⁰ Op cit, Bjereld et al, se not 6, s 137.
- ⁴¹ Op cit, se not 25, s 99.
- ⁴² Johannesson, Kurt (2009) *Retorik eller konsten att övertyga*. Stockholm: Norstedts.
- ⁴³ Op cit, Elmgren & Henriksson, se not 23, s 209.
- ⁴⁴ Se bilaga till Förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap.
- ⁴⁵ Op cit, FHS ISSL, se not 1, s 2.
- ⁴⁶ Erlandsson, Magnus "Om statsvetenskaplig undervisning", *Statsvetenskaplig tidskrift* nr 1, 2012, s 155.